

Od nauki języka do świadomości metalingwistycznej. Seminarium językoznawcze dla chińskojęzycznych studentów filologii polskiej jako obcej

From language learning to metalinguistic awareness.
Linguistic bachelor's seminar for Chinese-speaking students of Polish philology as a foreign language

Małgorzata Gębka-Wolak

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ORCID: 0000-0003-4587-496X

Iwona Kaproń-Charzyńska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ORCID: 0000-0001-5798-2592

Joanna Kamper-Warejko

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ORCID: 0000-0001-9877-6242

Krystyna Bojałkowska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ORCID: 0000-0001-5672-4751

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie koncepcji, przebiegu i efektów seminarium licencjackiego o profilu językoznawczo-glottodydaktycznym, prowadzonego na studiach polonistycznych adresowanych do studentów chińskojęzycznych. Jego istotnym zadaniem było rozwijanie świadomości metalingwistycznej studentów-obcokrajowców. W artykule staramy się wykazać, że dzięki podjęciu w ramach prac licencjackich problematyki łączącej teoretyczne aspekty słowotwórstwa i praktyczne jego zastosowanie w nauczaniu języka polskiego jako obcego możliwe stało się z jednej strony harmonijne rozwijanie: a) wiedzy o budowie i funkcjonowaniu systemu językowego oraz b) kompetencji dotyczących prowadzenia badań lingwistycznych i metod nauczania polszczyzny, z drugiej – kształcenie umiejętności językowych.

Słowa kluczowe: glottodydaktyka, świadomość metalingwistyczna, filologia polska jako obca, słowotwórstwo

Abstract: The aim of this paper is to present the concept, course and effects of bachelor's seminar with the linguistics-glottodidactics profile, conducted at Polish studies aimed at Chinese-speaking students. Its important task was to develop the metalinguistic awareness of foreign students. In the article, we try to show that by taking up in bach-

elors these issues combining theoretical aspects of word formation and its practical application in teaching Polish as a foreign language, it becomes possible, on the one hand, to harmoniously develop: a) knowledge about the structure and functioning of the language system and b) competences of conducting linguistic research and methods of teaching Polish, and on the other – developing language skills.

Key words: glottodidactics, metalinguistic awareness, Polish philology as a foreign language, word-formation

1. Wstęp

Artykuł wpisuje się w dyskusję dotyczącą nauczania studentów chińskojęzycznych na poziomie uniwersyteckim na kierunkach polonistycznych¹. Interesuje nas ten etap procesu, który polega na przygotowaniu pracy dyplomowej wieńczącej studia pierwszego stopnia adresowane do studentów obcokrajowców. Problematyka ta od niedawna przyciąga uwagę polskich badaczy z tego względu, że dopiero pierwsze roczniki chińskich studentów uczących się w Polsce lub w ramach studiów wspólnych w Chinach i w naszym kraju stają przed zadaniem napisania licencjatu (zob. Czerkies 2022; Horbatowski 2022; Ruszer 2015, 2018). Zgodnie z naszą wiedzą w dotychczasowej literaturze przedmiotu nie były szczególnie analizowane kwestie związane z organizacją seminariów językoznawczych oraz ich rolą w procesie kształcenia. Ogólnym celem niniejszego tekstu jest więc wypełnienie tej luki. Celem szczegółowym jest natomiast prezentacja procesu rozwijania świadomości metalingwistycznej chińskojęzycznych uczestników seminariów językoznawczych, przedstawienie uzyskanych efektów w odniesieniu do realizacji celów seminarium licencjackiego oraz nabytej przez studentów wiedzy i kompetencji językoznawczych. Tej problematyce poświęcone są zasadnicze części artykułu (punkty od 2. do 4). Informacje zawarte z kolei dalej (w punktach 1.1. – 1.3.) mają za zadanie zarysowanie kontekstu, w którym przebiegał opisywany w artykule proces. Opracowanie ma charakter studium przypadku. Obserwacji poddany został proces kształcenia dziesięciorga studentów filologii polskiej jako obcej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, uczestników czterech seminariów językoznawczych prowadzonych w roku akademickim 2022/2023 przez autorki niniejszego artykułu.

1.1. Rozwój studiów polonistycznych adresowanych do obcokrajowców

W ostatnich latach oferta dydaktyczna na kilku polskich uniwersytetach została wzbogacona o kierunki studiów polonistycznych adresowanych do obcokrajowców,

¹ Specyfika nauczania języka polskiego osób pochodzących z Chin (szerzej – z Azji) jest przedmiotem coraz większej liczby opracowań. Zestawienie pełnej literatury przedmiotu niewątpliwie byłoby pożądane. Nie jest to jednak zadaniem tego artykułu. W tym miejscu przywołujemy jedynie najnowsze zbiory prac w całości poświęcone tej problematyce, które zawierają dalsze wskazówki bibliograficzne w tym zakresie. Są to: Czerkies, Prizel-Kania 2022, Jasińska, Kajak, Wegner 2021, a także monografie stanowiące pokłosie azjatyckich konferencji polonistycznych pn. *Spotkania polonistyk trzech krajów (Chiny, Korea, Japonia)*, organizowanych w cyklu dwuletnim od 2007 do 2020 roku (zob. Kajak 2021, 23). W artykule odwołujemy się do tekstów zamieszczonych w rocznikach wydanych w latach 2015 (Morita 2015) i 2018 (Kim 2018).

którzy chcieliby pogłębić znajomość języka polskiego oraz poszerzyć wiedzę o polskiej literaturze i kulturze. Studia o takim charakterze funkcjonują pod różnymi nazwami, a sposób ich powoływania oraz organizacja – w szczególności tryb rekrutacji studentów i program – są obecnie warunkowane przepisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018, poz. 1668) oraz wewnętrznymi regulacjami obowiązującymi w danej szkole wyższej, ewentualnie także umowami zawartymi z uczelniami zagranicznymi.

Na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu studenci obcokrajowcy mogą podjąć studia na kierunku filologia polska jako obca. Studia licencjackie prowadzone są na tej uczelni już od października 2012 roku, najpierw w Collegium Polonicum w Słubicach, a od 2017 roku na UAM w Poznaniu. W 2021 roku uruchomiono natomiast studia magisterskie². Filologię polską jako obcą można także studiować na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Stacjonarne studia pierwszego stopnia zostały powołane uchwałą Senatu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika z dnia 17 kwietnia 2018 roku³. Studia na tym kierunku podejmują przede wszystkim studenci polonistyk w Chinach, z którymi UMK ma podpisane umowy, w szczególności o studiach wspólnych (2+2 lub 1+2+1). W ofercie Uniwersytetu Jagiellońskiego są z kolei dwa kierunki polonistyczne skierowane do obcokrajowców (Janowska 2022; Bucko, Wawrzeń 2023). Pierwszy – studia polskie – język, kultura, społeczeństwo – został powołany do życia uchwałą Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 24 kwietnia 2019 roku jako studia wspólne (2+2), prowadzone na podstawie umów z instytucją edukacyjną w Chinach (Janowska 2022, 46). Kształcenie na kierunku trwa osiem semestrów, z których cztery są przez studentów realizowane w Polsce⁴. Drugi – studia polskie dla cudzoziemców – są trzyletnimi studiami licencjackimi, przeznaczonymi dla osób, które ukończyły szkołę średnią, zdały maturę, znają język polski na poziomie A2 i pomyślnie przeszły rozmowę kwalifikacyjną⁵. Obcokrajowcy zainteresowani jednocześnie językiem polskim i angielskim od 2021 roku mają zaś możliwość kształcić się na kierunku studia polskie z językiem angielskim oferowanym przez Uniwersytet Łódzki⁶.

² Opis studiów pierwszego stopnia znajduje się na stronie <https://syllabus.amu.edu.pl/pl/1/19/3/2/7/48>, a drugiego stopnia na stronie <https://syllabus.amu.edu.pl/pl/1/19/3/3/7/48> (dostęp: 31.01.2024). Collegium Polonicum w Słubicach wspólnie z Uniwersytetem Europejskim Viadrina we Frankfurcie n. Odrą obecnie prowadzi studia o Polsce, zob. https://www.cp.edu.pl/pl/studia/kierunki_studiow/studia-o-polsce/index.html?fbclid=IwAR2ny4nYGD TTCQNejocn4tuaogSjffzco23zCnZO d7GX2lqgv93UvuT8NFE (dostęp: 31.01.2024). Za dostarczenie tych informacji dziękujemy dr. Wojciechowi Hofmańskiemu z UAM.

³ Program oraz zasady rekrutacji na filologię polską jako obcą na UMK znajdują się na stronie internetowej <https://www.human.umk.pl/filologia-polska-jako-obca-rekrutacja/> (dostęp: 31.01.2024).

⁴ Omówienie przebiegu pierwszego cyklu tych studiów w Polsce (lata 2019/2020-2020/2021) oraz wynikających z niego doświadczeń zawiera monografia pod red. Tamary Czerkies i Adrian Prizel-Kani (Czerkies, Prizel-Kania 2022). Z kolei stanowiący podstawę kształcenia program kierunku jest na stronie internetowej UJ, zob. <https://studia.uj.edu.pl/kierunki/wpol/studia.pols.jezyk.kult.spol> (dostęp: 31.01.2024).

⁵ Przedstawione zasady rekrutacji zostały opisane na stronie internetowej UJ zob. <https://igp.polonistyka.uj.edu.pl/studia/studia-i-stopnia-studia-polskie-dla-cudzoziemcow> (dostęp: 31.01.2024). Tam także zamieszczono program kierunku.

⁶ Informacje o kierunku są na stronie internetowej <https://www.uni.lodz.pl/studia-podyplomowe/studia-polskie-z-jezykiem-angielskim-1> (dostęp: 31.01.2024). Z kolei artykuł Beaty Grochali (2023) zawiera wyniki badań przeprowadzonych w grupie pochodzących z Ukrainy 48 studentów tego kierunku, nakierowanych na ustalenie motywacji do podjęcia studiów.

Wymienione kierunki polonistyczne zasadniczo są otwarte dla studentów z różnych krajów. Praktyka ostatnich lat pokazuje, że studia podejmują przede wszystkim dwie grupy osób – pochodzące z Chin lub z Ukrainy. Kontekst, jaki przyczynił się do wzrostu obecności na studiach polonistycznych studentów z tych krajów, jest – jak wiadomo – odmienny. Przyływ studentów z Ukrainy to pośredni efekt inwazji Rosji na to państwo (Bucko, Wawrzeń 2023, 23-24; Grochala 2023, 45-46). Zwiększona obecność w Polsce studentów pochodzących z Chin jest zaś związana z realizacją przez ten kraj od 2013 roku projektu polityczno-gospodarczego „Jeden Pas i Jeden Szlak”, zakładającego lepszą współpracę Chin z krajami Europy Środkowo-Wschodniej (Janowska 2022, 40-43). Jednym z jej przejawów jest budowanie systemu nauczania języka polskiego jako języka obcego, zarówno w Chinach, m.in. przez otwieranie nowych ośrodków nauczających języka polskiego jako obcego (zob. Malejka 2021), jak i w Polsce, dzięki współpracy z uczelniami oferującymi nauczanie języka polskiego, kultury, literatury oraz biznesu.

1.2. Język jako przedmiot badań w pracach licencjackich

Z programów kierunków polonistycznych adresowanych do obcokrajowców wynika, że warunkiem ukończenia studiów licencjackich jest złożenie pracy dyplomowej oraz pozytywny wynik egzaminu dyplomowego. Prace muszą być zgodne z zasadami obowiązującymi na danej uczelni oraz z wymogami programowymi kierunków studiów⁷. Najważniejszym wymaganiami, a dla studentów zarazem wyzwaniem, jest konieczność napisania pracy w języku polskim oraz – przynajmniej w części – na podstawie polskojęzycznej literatury przedmiotu. Ponadto – jak podkreślają badacze – seminarzyści mają nie tylko problemy językowe wynikające z niewystarczającej znajomości polszczyzny ogólnej, w tym jej odmiany naukowej, trudność stanowi także konieczność „zanurzania się w nieznaną kulturę” (Czerkies 2022, 201). Mimo to chińscy poloniści preferują tematy właśnie z obszaru literatury i kultury. Popularne są również tematy dotyczące życia społecznego i gospodarki (zob. Ruszer 2015, 2018; Horbatowski 2022).

Zarówno w Polsce, jak i w Chinach problematyka językoznawcza jest natomiast wybierana zdecydowanie rzadziej. Z badań Andrzeja Ruszera (2015), obejmujących lata 1997-2014 (siedem roczników), wynika, że na Pekińskim Uniwersytecie Języków Obcych (PUJO) w latach 1999, 2002 i 2004 nie powstała żadna praca dotycząca języka, w latach 1997 i 2008 prace o języku stanowiły 6% licencjatów, w roku 2014 – 8%, a w roku 2012 – 11%. Na tej podstawie Ruszer sformułował wniosek, że język polski jest dla studentów w Chinach głównie narzędziem do przygotowywania prac dyplomowych, a nie obiektem badań (Ruszer 2015, 189). Późniejsze analizy tego autora, rozszerzone o dane z uniwersytetów w Kantonie i Harbinie, potwierdziły wcześniejszy wniosek (Ruszer 2018) o niewielkim udziale tematów dotyczących języka. W Kantonie

⁷ Dodajmy, że regulacje obowiązujące na kierunkach polonistycznych w Polsce różnią się od tych prowadzonych w Chinach. O przygotowywaniu prac licencjackich w Chinach pisze Andrzej Ruszer (2015, 2018). Doświadczenia z seminariów prowadzonych na Uniwersytecie Jagiellońskim przedstawiają zaś Tamara Czerkies (2022) i Piotr Horbatowski (2022).

było to 9% ogólnej liczby licencjatów powstałych w roku akademickim 2017/2018, a w Harbinie 5%. Na PUJO nie powstała żadna praca o języku. Prac o charakterze czysto językoznawczym nie ma też na zamieszczonej w aneksie artykułu Horbatowskiego (2022, 198-199) liście tematów prac licencjackich powstałych na prowadzonym przez UJ kierunku studia polskie – język, kultura, społeczeństwo. Dwa tematy mieszczą się natomiast w ramach nauczania języka polskiego jako obcego.

Biorąc pod uwagę przytoczone dane, możemy stwierdzić, że odsetek prac o charakterze lingwistycznym jest zdecydowanie najwyższy na filologii polskiej jako obcej (FPO) na UMK. Dotychczas zostały przygotowane 83 licencjaty. Ich autorami są osoby, które studiowały na FPO na UMK w latach 2019/2020 – 2022/2023. Prac z zakresu językoznawstwa powstało 29, co stanowi 35% wszystkich licencjatów. Problematyka w nich podejmowana mieściła się w następujących obszarach: (1) gramatyka opisowa w perspektywie nauczania języka polskiego jako obcego – 11 prac, (2) lingwistyka kulturowa – 9 prac, (3) gramatyka opisowa – 2 prace, (4), analiza językowo-stylistyczna – 2 prace, (5) nauczanie języka polskiego jako obcego – 2 prace, (6) pragmatyka – 1 praca, (7) onomastyka – 1 praca, (8) translatoryka – 1 praca.

1.3. Organizacja seminarium licencjackiego na filologii polskiej jako obcej UMK

Warto dodać, że problematyka podejmowana w pracach licencjackich przez studentów FPO jest wypadkową ich preferencji oraz typu badań prowadzonych przez osoby, które w danym roku podejmują się opieki nad seminariami dyplomowymi. Oczekiwania uczących się wobec problematyki przyszłej pracy licencjackiej badamy pod koniec II roku FPO. Studenci są proszeni o udzielenie odpowiedzi na pytania o zainteresowania, ulubione przedmioty podczas studiów, a także o to, o czym chcieliby pisać w pracy licencjackiej. Ich wypowiedzi są wspólnie analizowane przez koordynatora dydaktycznego kierunku FPO, osoby prowadzące zajęcia z praktycznej nauki języka polskiego oraz opiekunów seminariów na FPO w kolejnym roku akademickim. Analiza ta w szczególności dotyczy świadomości mocnych i słabych stron oraz zainteresowań studentów. Mogłaby być przedmiotem odrębnego opracowania, w tym miejscu ograniczymy się do zacytowania dwóch wypowiedzi (w zapisie oryginalnym). Pierwsza ilustruje ogólną tendencję: studenci na ogół wskazują obszar (lub obszary) swoich zainteresowań i przyszłych badań, co ułatwia podjęcie decyzji o przydzieleniu im opiekuna seminarium.

- 1) Przede wszystkim chcę powiedzieć, że boję się literatury, ale bardziej interesuje mnie kultura polska, lubię też gramatykę, ale nie jestem przekonana, że mogę w pełni zrozumieć. Ale jeśli gramatyka jest tematem mojej pracy licencjackiej, jestem pewien, że będę studiować ciężko by zakończyć pracę.

Druga wypowiedź jest interesująca z punktu widzenia celu niniejszego artykułu. Świadczy bowiem o posiadanej przez studentkę świadomości metajęzykowej w zakresie słowotwórstwa w powiązaniu z refleksją na temat uczenia się słownictwa.

- 2) W przyszłej pracy licencjackiej chciałabym pisać o językoznawstwie. Teraz nie mam pewniej odpowiedzi, ale bardziej interesuję się tematem o pamięci asocjacyjnej między afiksami i korzeniami. Ponieważ kiedy byłam na studiach w Changchun, odkryłam to bardzo interesujące gdy zrozumieć znaczenie słowa i jak się tworzy, pamięć słowa będzie szybsza i łatwa. Oczywiście mam zajęcia z gramatyki w Polsce, a słowotwórstwa nauczyłam się w ostatnim semestrze. Na przykład słowo 'bezsennosc', które to znaczy nie można spać w nocy, po pierwsze jest rzeczownikiem, a po drugie dosłownie oznacza brak snu. Zatem szybko zapamiętałam to słowo, uświadomiłam sobie również w trakcie nauki języka polskiego, że język polski też ma prawdziwe zasady, chociaż niektóre słowa nie mają reguł, cieszę się.

W roku akademickim 2022/2023, którego dotyczy artykuł, na FPO otwartych zostało trzynaście grup seminaryjnych⁸, z czego sześć było seminariami językoznawczymi, tj. prowadzonymi przez osoby naukowo zajmujące się problematyką językoznawczą, w tym nauczaniem języka polskiego jako obcego. W ramach czterech z nich, prowadzonych przez autorki artykułu, realizowano swego rodzaju eksperyment dydaktyczny. Polegał on, po pierwsze, na połączeniu problematyki ściśle gramatycznej, z zakresu słowotwórstwa języka polskiego, z nauczaniem słowotwórstwa w ramach języka polskiego jako obcego, po drugie, na zastosowaniu zróżnicowanych form pracy, obejmujących wspólne spotkania czterech grup seminaryjnych, osobne spotkania każdej grupy oraz indywidualną pracę promotorów z każdym seminarzystą.

2. Koncepcja pracy na seminarium językoznawczym

Wybór tematu seminarium językoznawczego, trudnego dla studentów obcojęzycznych pochodzących z innego kręgu kulturowego, nie był przypadkowy. Język jest bowiem jednym z ważniejszych elementów opisujących obcą kulturę, a jego zgłębianie może pomóc w procesie jej poznawania i zrozumienia. Ten aspekt edukacji chińskojęzycznych studentów jest często podnoszony w pracach na temat ich kształcenia (por. Garncarek 2021; Horbatowski 2022, 183; Czerkies 2022, 138). Dokładna analiza zjawisk i problemów językowych pozwala dotrzeć do ukrytych znaczeń i lepiej zrozumieć język obcy, tym samym lepiej się w nim komunikować, co – jak pokazała cytowana wyżej wypowiedź studentki – zauważają też uczestnicy studiów filologii polskiej jako obcej. Koncepcję seminarium opracowałyśmy, mając świadomość trudności, jakie stoją przed nauczycielem w pracy ze studentem chińskojęzycznym, szczególnie jeśli główną metodą ma być metoda indukcyjna i w dużym stopniu samodzielna praca nad tekstem (por. Bucko, Banach 2022, 166-168; Gworys 2017, 41).

2.1. Problematyka seminarium

Przygotowania do seminarium zaczęłyśmy kilka miesięcy wcześniej, przed rozpoczęciem semestru. Objęły one zaplanowanie organizacji zajęć i technik pracy ze studentami oraz wybór tematu. Projekt koncepcji uwzględniał nasze doświadcze-

⁸ Aby studentom ułatwić przygotowanie pracy licencjackiej, a promotorom sprawowanie opieki nad procesem tworzenia prac dyplomowych, na FPO z zasady otwiera się stosunkowo dużą liczbę seminariów, by grupa seminaryjna liczyła od 2 do 4 osób.

nia zdobyte podczas wcześniejszych zajęć prowadzonych ze studentami z Chin oraz obserwacje i wnioski spisane przez badaczy z innych ośrodków (por. m.in. Gworys 2017; Ruszer 2018, 370-373; Rutkowska 2017, 441). Ponieważ tematyka seminarium miała być językoznawcza, wybrałyśmy problematykę słowotwórczą, z którą seminarzyści spotkali się już na II roku studiów. Postanowiłyśmy ją wzbogacić o aspekt glottodydaktyczny. W jego ramach studenci mieli za zadanie przygotować ćwiczenia do nauki języka polskiego jako obcego. Zdecydowałyśmy, że nadrzędnym tematem prac będzie kategoria nazw subiektów, obejmująca (1) odczasownikowe nazwy czynności, procesów i stanów oraz (2) odrzeczownikowe nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie. Kryterium doboru poszczególnych typów słowotwórczych było frekwencyjne. Z uwagi na brak nowszych badań jako podstawę wyboru przyjęłyśmy ustalenia Renaty Grzegorzczukowej i Jadwigi Puzyniny. Autorki wskazały słowotwórcze typy odczasownikowych i odrzeczownikowych nazw subiektów bardzo liczne, dość liczne, mało liczne i rzadkie (por. Grzegorzczukowa, Puzynina 1998b, 400, 434). Przedmiot prac studentów chińskojęzycznych stanowiły typy wybrane spośród dwóch pierwszych grup.

Poniżej przedstawiamy tematy dziesięciu prac z sukcesem ukończonych przez wszystkich uczestników eksperymentu dydaktycznego opisanego w tym artykule.

Tabela 1. Tytuły prac licencjackich napisanych w ramach eksperymentu językoznawczego przeprowadzonego na Wydziale Humanistycznym UMK w roku akademickim 2022/2023

LP.	Tytuł pracy
1.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nazwy subiektów czynności, procesów i stanów z formantem <i>-acz</i>
2.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie z formantem <i>-ak</i>
3.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nazwy subiektów czynności, procesów i stanów z formantem <i>-iciel / -yciel</i>
4.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie z formantem <i>-ista / -ysta</i>
5.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nazwy subiektów czynności, procesów i stanów z formantem <i>-nik</i>
6.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nazwy subiektów czynności, procesów i stanów z formantem <i>-arz</i>
7.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nazwy subiektów przy niewyrażonym predykanie z formantem <i>-owiec</i>
8.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nazwy subiektów czynności, procesów i stanów z formantem <i>-er</i>
9.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nazwy subiektów czynności, procesów i stanów z formantem <i>-ant</i>
10.	Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Nazwy subiektów czynności, procesów i stanów z formantem <i>-ator</i>

Dodatkowym argumentem za wyborem problematyki seminarium był fakt, że słowotwórstwo stosunkowo rzadko jest przedmiotem nauczania w ramach praktycznej nauki języka polskiego (Gaze 2022, 246). Uznałyśmy więc, że warto pogłębić znajomość tematu, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym.

2.2. Przygotowanie studentów

Językoznawcza część programu studiów na FPO składa się z dwóch bloków zajęć: pierwszy ma na celu kształcenie praktycznej znajomości polszczyzny i sprawności językowej studentów. Zadaniem drugiego jest przekazanie uczącym się wiedzy o systemie językowym. Na ten blok składają się następujące konwersatoria i wykłady: na roku I – wstęp do nauki o języku, fonetyka, gramatyka języka polskiego 1, etykieta językowa; na roku II – gramatyka języka polskiego 2 i 3, leksykologia i leksykografia, język polski do celów specjalistycznych (biznes 1), język polski do celów specjalistycznych (turystyka), kultura wypowiedzi, wstęp do translatoryki; na roku III – językoznawstwo ogólne, stylistyka, dwa przedmioty językoznawcze do wyboru, pragmatyka i komunikacja językowa, język polski do celów specjalistycznych (biznes 2). Co prawda wymienione przedmioty wstępnie przygotowały studentów do pracy na prowadzonym przez nas seminarium językoznawczym, jednak konieczność pogłębionej analizy materiału i redagowanie kolejnych fragmentów rozprawy – zgodnie z naszymi przewidywaniami – okazały się dla studentów wyzwaniem.

2.3. Organizacja pracy na seminarium

Biorąc pod uwagę naszą wiedzę o uczestnikach seminarium, ich postępach w nauce i poziomie językowym oraz specyfikę pracy ze studentami chińskojęzycznymi, cykl zajęć podzieliliśmy na dwie części: (1) wspólne zajęcia wszystkich grup seminaryjnych (6 pierwszych spotkań), (2) zajęcia prowadzone przez każdą z promoterek dla swojej grupy (pozostałe spotkania).

Na pierwszym spotkaniu w ramach wspólnych zajęć zapoznaliśmy studentów z celem i organizacją pracy na seminarium, z planowaną tematyką prac licencjackich i z najważniejszymi informacjami dotyczącymi sposobu ich redakcji. Omówiliśmy również formularz recenzji. Pokazałyśmy studentom przykładowe prace o podobnej tematyce i zwróciłyśmy uwagę na ich strukturę. Na zakończenie pierwszych zajęć przedstawiłyśmy terminarz seminarium oraz omówiłyśmy procedurę ukończenia studiów. Ustaliłyśmy ponadto, że wspólnym kanałem porozumiewania się, zarówno w sprawach formalnych, jak i merytorycznych, będzie dodatkowo czat utworzony na platformie MT.

Pięć kolejnych wspólnych spotkań było poświęconych przygotowaniu studentów do pracy analityczno-redakcyjnej. Zajęcia te objęły następującą problematykę:

- specyfika tekstu naukowego; ćwiczenia w tworzeniu opisów bibliograficznych;
- powtórzenie najważniejszych treści z zakresu słowotwórstwa, omawianych podczas zajęć z gramatyki języka polskiego;
- warsztaty interpunkcyjne;
- redakcja tekstu – ćwiczenia leksykalne i składniowe;
- dostępne online narzędzia przydatne w badaniach językoznawczych – *Słownik gramatyczny języka polskiego* (SGJP), *Wielki słownik języka polskiego* (WSJP).

Po etapie wprowadzającym uczestnicy zajęć rozpoczęli pracę w swoich grupach seminaryjnych. Promotorzy spotykali się z seminarzystami także indywidualnie. W takich warunkach praca mogła być dostosowana do możliwości, zarówno językowych, jak i poznawczych każdego studenta i w konsekwencji przebiegać w różnym tempie. Po zebraniu materiału i wstępnej jego selekcji, wykonanych pod okiem nauczyciela podczas wspólnych zajęć, przeszliśmy ze studentami do czytania literatury i omawiania konkretnych problemów z zakresu językoznawstwa i glottodydaktyki.

Zaobserwowane na wcześniejszych etapach nauczania (przede wszystkim w ramach bloku przedmiotów językoznawczych) i opisane w literaturze przedmiotu problemy chińskich studentów w pracy z tekstem pisany (por. Banach, Bucko 2022, 85-86) skłoniły nas do zaplanowania i wdrożenia określonych technik pracy na seminarium. Interesowała nas przede wszystkim systematyczność i zadaniowość. W ramach zajęć wspólnie czytaliśmy ze studentami teksty naukowe, objaśniałyśmy terminologię, studenci mieli też możliwość pod naszym kierunkiem pisać fragmenty licencjatów. Problemy były na bieżąco rozwiązywane, np. na czatach prowadzonych ze studentami. Dociekliwi seminarzyści nierzadko zadawali pytania o różnych porach dnia, zawsze jednak – co jest charakterystyczne dla studentów chińskojęzycznych – wyrażali wdzięczność za poświęcony czas i pomoc. Oto przykładowe wypowiedzi z czatów w pisowni oryginalnej: „Dziękuję Pani bardzo, rozumiem, będę pisała”; „Dziękuję za sprawdzenie i dobranoc.”; „Rozumiem, przejrzę i jeszcze nad tym się zastanowię :-)”.

3. Rozwijanie świadomości metajęzykowej

Dużą część słownictwa języka polskiego stanowi słownictwo motywowane słowotwórczo, a więc pozostające w relacjach formalno-semantycznych z innymi jednostkami słownikowymi. Ten fakt decyduje o powiązaniu nauczania słownictwa w ramach języka polskiego jako obcego z trzema rodzajami kompetencji – leksykalną, semantyczną i gramatyczną⁹. Przejawiają się one w podejmowanych przez ucznia działaniach nadawczych, odbiorczych, interakcyjnych i mediacyjnych. Wymienione rodzaje działań wykonawczych pozostają w ścisłym związku z wiedzą nadawcy o języku, która obejmuje dwa rodzaje świadomości – językową i metajęzykową. Ta pierwsza to *wiedza jak*, zaś ta druga to *wiedza że* (por. Bakula 2012, 9-20).

Zasadniczym celem działań zaplanowanych w ramach omawianego seminarium licencjackiego o profilu językoznawczo-glottodydaktycznym było rozwijanie świadomości metajęzykowej jego uczestników. Na niej koncentrujemy się w dalszej części pracy. Obok niej kształtowała się świadomość językowa studentów, a więc sfera automatycznego stosowania wiedzy językowej, nie w pełni uświadamianej, pozwalającej rozszyfrowywać znaczenia środków językowych i wykorzy-

⁹ Dyskusyjny status słowotwórstwa i jego miejsce w nauczaniu języka polskiego jako obcego stały się w ostatnich latach przedmiotem zainteresowania badaczy glottodydaktyków. W tym opracowaniu nie poświęcamy mu uwagi ze względu na ograniczenia objętości tekstu. Zainteresowanych odsyłamy do wybranej literatury przedmiotu, np. Seretny, Stefańczyk 2015, 45-61; Seretny 2021, 221-238; Maciołek 2021, 57-72; Gaze 2022, 245-259.

stywać je w zależności od sytuacji komunikacyjnej. Temu niewątpliwie służyło poszerzenie znajomości leksyki języka polskiego w aspektach ilościowym¹⁰ oraz jakościowym. Oba wymienione cele są niezwykle istotne, ponieważ stanowią realizację ogólnych celów kształcenia zakładanych w ramach funkcjonującego na Wydziale Humanistycznym UMK kierunku studiów filologia polska jako obca.

Świadomość metajęzykowa, określana przez psycholingwistów jako refleksyjna (Krasowicz-Kupis 2004, 13-14), jest wyższym stanem mentalnym, obejmującym teoretyczną świadomość zasad działania, której podstawą jest wiedza o systemie językowym. Można przyjąć, że jej kształtowanie jest de facto rozwijaniem świadomości językoznawczej (Bakuła 2012, 9-20). W ramach glottodydaktyki nie jest ono jednak celem samym w sobie, lecz stanowi element istotnej zasady nauczania – łączenia teorii z praktyką, która znajduje odzwierciedlenie w przechodzeniu od wiedzy biernej do wiedzy trwałej i operatywnej (por. Kupisiewicz 2012, 124-125). W celu umożliwienia wspomnianego przejścia w ramach seminarium licencjackiego skoncentrowaliśmy się na rozwijaniu świadomości językoznawczej w dwóch kierunkach: po pierwsze na poszerzaniu wiedzy o systemie słowotwórczym polszczyzny, po drugie na poszerzaniu wiedzy metodycznej z zakresu nauczania słownictwa.

3.1. Poszerzanie wiedzy o systemie słowotwórczym polszczyzny

Studenci FPO mają obowiązkowy kurs gramatyki języka polskiego na I i II roku studiów. Kiedy więc rozpoczynają seminarium, mają podstawową wiedzę o języku polskim, obejmującą zagadnienia z zakresu fonetyki, podstaw teoretycznych morfologii, fleksji, słowotwórstwa i składni. Opracowanie konkretnego problemu słowotwórczego w ramach pracy licencjackiej wiązało się jednak z koniecznością opanowania rozbudowanej siatki terminologicznej. Nie wystarczyło przypomnienie podstawowych terminów, które studenci poznali w trakcie kursu gramatyki. Trzeba było podjąć działania mające na celu rozwijanie świadomości metajęzykowej w omawianym zakresie. Podstawą przeprowadzenia poprawnych analiz słowotwórczych było zrozumienie pojęć wypracowanych na gruncie metodologii słowotwórstwa synchronicznego. Budowanie w umyśle seminarzystów siatki pojęciowej oparto na takich terminach ogólnych, jak: *morfologia*, *słowotwórstwo*, *fleksja*, *motywacja słowotwórcza*, *parafraza słowotwórcza*, *derywat synchroniczny*, *podstawa słowotwórcza*, *temat słowotwórczy*, *formant słowotwórczy*, *typy derywacji*, *typy formantów*, *funkcje formantów*, *wartość kategorialna*, *kategoria słowotwórcza*, *typ słowotwórczy*, *produktywność typu słowo-*

¹⁰ Liczba analizowanych derywatów była zróżnicowana. Wahała się w granicach od około 50 do około 200 leksemów. Warto jednak zwrócić uwagę, że na pierwszym etapie pracy zakres zgromadzonego materiału językowego był szerszy. Wykorzystane w ramach seminarium narzędzia cyfrowe nie są jeszcze na tyle doskonałe, by za ich pomocą wyekscerpować wyłącznie jednostki motywowane słowotwórczo z synchronicznego punktu widzenia, reprezentujące określoną kategorię słowotwórczą. Studenci przy naszej pomocy musieli ze zbioru automatycznie wyselekcjonowanego słownictwa usunąć rzeczowniki niemotywowane słowotwórczo oraz rzeczowniki motywowane słowotwórczo z diachronicznego punktu widzenia. Zdarzały się też takie sytuacje, w których musieli wyeliminować derywaty utworzone za pomocą formantu sufiksalnego reprezentowanego przez morfem słowotwórczy równokształtny z morfemem będącym wykładnikiem formantu sufiksalnego tworzącego inny typ słowotwórczy.

twórczego¹¹. W celu ich objaśnienia odwołałyśmy się do literatury przedmiotu – por. Derwojedowa, Karaś, Kopcińska (red.) 2005; Grzegorzczkowska 1984; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979; Grzegorzczkowska, Puzynina 1998a, 361-388; Polański (red.) 1999.

Kolejnym kluczowym elementem rozwijania świadomości metajęzykowej było poszerzenie wiedzy na temat analizowanej w ramach seminarium kategorii słowotwórczej, a w jej ramach – typu słowotwórczego. W tym zakresie odwołano się do zastanej literatury przedmiotu, przedstawiającej charakterystykę typów kategorii nazw subiektów czynności, procesów i stanów oraz typów nazw subiektów przy niewyrażonym predykanie, obejmującą wykaz bardzo licznych i licznych typów słowotwórczych, charakterystykę formalną i semantyczną podstaw słowotwórczych, budowę derywatów, funkcje formantów (por. Grzegorzczkowska 1984; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979; Grzegorzczkowska, Puzynina 1998b, 389-468).

Przedstawione zagadnienia teoretyczno-metodologiczne, składające się na elementy świadomości metajęzykowej, stały się podstawą do działań o charakterze manipulacyjnym i transformacyjnym, umożliwiających analizę zgromadzonego materiału leksykalnego oraz prowadzących do rozbudowania metaświadomości studentów z zakresu słowotwórstwa. Można wskazać konkretne jej aspekty: (1) uświadomienie relacji między przynależnością derywatu do kategorii słowotwórczej a przynależnością podstawy słowotwórczej do określonej klasy części mowy, w wypadku klasy czasowników także do określonej grupy tematowej w ujęciu Jana Tokarskiego (2001); (2) uświadomienie zależności między aspektem czasownika a typem słowotwórczym; (3) uzmysłowienie, że dobór formantów słowotwórczych jest zdeterminowany fonetycznie (por. *basista*, *portrecista* – *makijażysta*, *pokerzysta*), semantycznie (np. łączliwość formantu *-iciel/-yciel* z podstawami czasownikowymi, a formantu *-arz* z podstawami rzeczownikowymi i czasownikowymi); (4) uświadomienie wariantywności tematów fleksyjnych wyrazów podstawowych i tematów słowotwórczych derywatów, wynikających z alternacji głoskowych (np. *flet* → *flecista* [*flec* – *ista*], *rower* → *rowerzysta* [*roveż* – *ysta*]); (5) uświadomienie problemu wielomotywacyjności derywatów (np. *bułgarysta* ‘specjalista w zakresie tego, co jest związane z **Bułgarią**’ lub ‘specjalista w zakresie języka, literatury i kultury **bułgarskiej**’, *siłacz* ‘ktoś, kto ma dużo **siły**’ lub ‘ktoś **silny**’); (6) uświadomienie złożoności procesów formalnych derywacji – np. występowanie współformantów ujemnych, por. *ekstremizm* → *ekstremista*, *konserwatyzm* → *konserwatysta* (ucięcie *-izm* i dodanie sufiksu *-ista*); (7) uświadomienie semantycznego różnicowania kategorii nazw subiektów przy niewyrażonym predykanie (por. np. nazwy odobiektowe, odnarzędziowe, odmateriałowe, nazwy amatorów, posiadaczy, zwolenników idei i poglądów), z którego wynikały problemy z porządkowaniem materiału.

Praca ze słownikami – SGJP i WSJP – pozwoliła studentom zdobyć wiedzę na temat koncepcji i zasad opracowania ważnych źródeł leksykograficznych, a także poszerzyła ich świadomość metajęzykową w zakresie różnicowania zasobu leksykalnego ze względu na kryterium frekwencyjne, pochodzenie leksemów, nacecho-

¹¹ W ramach niektórych terminów ogólnych siatka pojęciowa została uszczegółowiona.

wanie stylistyczne. Zaproponowany w WSJP podział tematyczny słownictwa języka polskiego (por. Żmigrodzki i in. [red.] 2018, 79-92) wykorzystaliśmy do uporządkowania analizowanego słownictwa i określenia jego przynależności do sfer, pól i podpól tematycznych, co pozwoliło studentom uświadomić sobie miejsce derywatów, reprezentujących zróżnicowane strukturalnie nazwy subiektów, w uniwersum leksykalnym języka polskiego. Nie mniej ważne było dla nas kształtowanie świadomości metajęzykowej w odniesieniu do płaszczyzny składniowej. Ten cel realizowałyśmy, wykorzystując zawarte w WSJP informacje na temat łączliwości analizowanych leksemów motywowanych z innymi częściami mowy – czasownikiem, przymiotnikiem, rzeczownikiem i grupą przyimkową.

3.2. Poszerzanie wiedzy o metodyce nauczania leksyki

Kolejny etap budowania świadomości metalingwistycznej związany był z przejściem do wiedzy operatywnej i znalazł odzwierciedlenie w glottodydaktycznym aspekcie prac przygotowywanych w ramach omawianego seminarium. Studenci nie tylko uświadomili sobie miejsce kompetencji słowotwórczej w obrębie subkompetencji lingwistycznych, czyli leksykalnej, semantycznej i gramatycznej, ale także poznali zakresy każdej z nich, dzięki czemu zdali sobie sprawę, co znaczy **znać słowo**, a konkretnie **znać słowo motywowane słowotwórczo**. Podbudową do opracowania ćwiczeń z materiałem leksykalnym analizowanym w pracy stały się (1) na poziomie recepcji: świadomość istnienia relacji formalno-semantycznych, które w ogromnym zasobie słownikowym języka obcego funkcjonują w gęstocie innego typu zależności (semantycznych, logicznych, pragmatycznych), świadomość struktur wyrazowych i funkcji składających się na nie elementów, reguł gramatycznych i kategorii, (2) na poziomie produkcji: świadomość, jak posługiwać się słowem w wypowiedzeniu. Elementem wiedzy metodycznej, niezwykle istotnym z punktu widzenia porządkowania materiału dydaktycznego, było uświadomienie, jakie etapy wyróżnia się w nauczaniu słownictwa w ramach ćwiczeń przedkomunikacyjnych, a więc: (1) wprowadzenie nowego słownictwa, (2) jego utrwalanie oraz (3) powtarzanie i utrwalanie wcześniej opanowanego słownictwa. Zaakcentowano również, że ćwiczenia komunikacyjne, zgodnie z zasadami nauczania powinny rozwijać sprawności mówienia, słuchania, czytania i pisania (Komorowska 2005, 116). W celu rozwijania metaświadomości glottodydaktycznej wykorzystaliśmy następujące opracowania: Komorowska 2005; Seretny, Lipińska 2005; Seretny 2015; Kita 2017.

4. Kształcenie umiejętności

Proces przygotowywania prac licencjackich był wieloetapowy, a z każdym z kolejnych kroków związane było z rozwijaniem przez studentów różnych umiejętności (w powiązaniu z zakładanymi efektami uczenia się przewidzianymi dla seminarium licencjackiego), takich jak: poprawne wykorzystanie literatury przedmiotu (jej adekwatny dobór, omawianie i cytowanie), praca zgodnie ze wskazówkami promotora, planowanie kolejnych etapów i ich realizacja oraz nabywanie umiejęt-

ności tworzenia dłuższych tekstów pisanych. Od rozpoczęcia zajęć do zredagowania prac dyplomowych obserwowałyśmy postęp studentów w coraz bardziej sprawnym wyrażaniu myśli oraz formułowaniu spostrzeżeń i wniosków. Uczestnicy seminarium nauczyli się stosować słownictwo i konstrukcje charakterystyczne dla prac dyplomowych z zakresu językoznawstwa. Kształcenie umiejętności tworzenia tekstów pisanych tego typu wymagało jednak naszego wsparcia. Uczestnictwo w seminarium pozwoliło ponadto rozwinąć inne kompetencje: posługiwanie się dostępnymi narzędziami językoznawczymi (zob. p. 4.1.), przeprowadzanie analizy słotwórczej oraz łączenie wiedzy z zakresu słotwórstwa i glottodydaktyki (zob. p. 4.2.).

4.1. Posługiwanie się narzędziami

Nasi seminarzyści nauczyli się korzystać ze słowników języka polskiego i zawartych w nich informacji. Jak wyżej wspomnieliśmy, do gromadzenia materiału studenci posłużyli się dwoma słownikami języka polskiego dostępnymi online: SGJP oraz WSJP. Pierwszy etap prac polegał na automatycznym wyekscerpowaniu z zasobów SGJP rzeczowników rodzaju męskiego (m1) o określonym zakończeniu: *-acz, -ak, -ant, -arz, -ator, -er, -iciel/-yciel, -ista/-ysta, -nik, -owiec*. Wykorzystane zostały funkcje tego słownika umożliwiające filtrowanie danych (klasa leksemów, rodzaj, forma kończąca się na wskazany ciąg liter). W drugim kroku stosowano filtry dotyczące klas frekwencyjnych i zawężano w ten sposób listę rzeczowników o podanej charakterystyce (rodzaj męski, określone zakończenie) do tych, które znajdują się wśród wskazanej liczby najczęściej używanych leksemów polskich (np. 20000 lub 40000) (zob. rys. 1). Na to, do jak dużej klasy frekwencyjnej studenci ograniczali swoje wyszukiwania, miała wpływ produktywność danego typu słotwórczego.

The image shows a screenshot of the 'Filtrowanie' (Filtering) interface in the SGJP (Słownik Główny Języka Polskiego) application. The interface is dark-themed and contains a table of filter criteria. At the top left, there is a 'oraz' button with a dropdown arrow and a '+' button. The table has five rows, each with a criterion, a relationship, a value, and a minus sign button. At the bottom right, there are four buttons: 'Czyść', 'Zapisz filtr', 'Załaduj filtr', and 'Filtruj'.

Kriterium	Relacja	Wartość	Operacja
Klasa leksemów	równa	rzeczownik	-
Hasło	kończy się na	ant	-
Rodzaj	równy	m1	-
Pospolitość	równa	nazwa pospolita	-
Klasa frekwencyjna	należy do	40 000 najczęstszych leksemów	-

Rysunek 1. Przykład zastosowania filtrowania w SGJP

Otrzymany w ten sposób zbiór leksemów był następnie selekcjonowany z wykorzystaniem WSJP. Studenci zapoznawali się z definicjami słów i zastana-

wiali się nad tym, czy są one pochodne słowotwórczo; dla derywatów budowali parafrazy słowotwórcze i porównywali je z definicjami słownikowymi. Studenci korzystali także z informacji zawartych w WSJP w części hasła „pochodzenie” i przekonywali się o tym, że choć czasami wskazana jest w niej właśnie podstawa słowotwórcza danego słowa, jak np. w wypadku rzeczowników *kajakarz* – od *kajak*, *nauczyciel* – od *nauczyć*, jednak nie zawsze istnieje taka odpowiedniość, gdyż niektóre leksemy mają w tej części informację o pochodzeniu z języków obcych, np. *bohater* czy *bukmacher*¹².

Na tym etapie pracy z dalszej analizy zostały wyłączone te wyrazy, które nie są derywatami, np. wymienione już wyżej rzeczowniki *bukmacher* i *bohater*, a także inne, np. *kawaler*, *wrak*, *żak*. Zgromadzone wyrazy pochodne były później analizowane z wykorzystaniem takich podawanych w WSJP informacji, jak kwalifikacja tematyczna (zob. rys. 2) czy nacechowanie stylistyczne wyrazów bądź ich ograniczony zasięg użycia, sygnalizowane poprzez rozbudowany system kwalifikatorów.

W sumie do kategorii Codzienne życie człowieka należy 16 derywatów nazw subiektów

CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA					
Czas wolny	Jedzenie i jego przygotowanie	Praca			Sport
gry i zabawy	miejsca, osoby, przedmioty, sytuacje związane z jedzeniem	materiały i narzędzia pracy	organizacja i hierarchia w pracy, stosunki służbowe	zawody	osoby i organizacje związane ze sportem
<i>triumfator</i> , <i>tryumfator</i>	<i>degustator</i>	<i>mechanizator</i>	<i>mechanizator</i> , <i>realizator</i>	<i>instalator</i> , <i>inwentaryzator</i> , <i>konserwator</i> , <i>preparator</i> , <i>windykator</i> , <i>wulkanizator</i> , <i>dekorator</i> , <i>charakteryzator</i>	<i>triumfator</i> , <i>tryumfator</i>

Rysunek 2. Przykład kwalifikacji tematycznej derywatów, przeprowadzonej na podstawie danych z WSJP

4.2. Pogłębienie umiejętności przeprowadzania analizy słowotwórczej oraz łączenia wiedzy słowotwórczej z glottodydaktyczną

Jak wspomnieliśmy w p. 3., z podstawowymi elementami analizy słowotwórczej uczestnicy seminarium zapoznali się już podczas zajęć z gramatyki opisowej języka polskiego. W procesie przygotowania prac dyplomowych rozwinęli i pogłębili umiejętności z tego zakresu. Nabrali biegłości w budowaniu parafraz słowo-

¹² Te umiejętności prowadziły do uzyskania szerszej wiedzy. Na podstawie analizy swojego materiału badawczego studenci mogli uświadomić sobie, że „pochodzenie” wyrazu nie jest tożsame z pochodnością rozumianą słowotwórczo.

twórczych, a także w identyfikowaniu i opisie alternacji głoskowych oraz odróżnianiu typów derywacji.

Bardzo istotne jest to, że seminarzyści nauczyli się wiązać wiedzę słowotwórczą z glottodydaktyczną, co pokazują ułożone przez nich zadania służące nauce słownictwa. Studenci pogrupowali przygotowane przez siebie zadania na podstawie informacji teoretycznych zdobytych w ramach seminarium na poszczególne typy (por. p. 3). Poniżej prezentujemy opracowane przez naszych studentów przykłady ćwiczeń przyporządkowane do poszczególnych etapów nauczania słownictwa.

Proszę dopasować słowo do jego definicji.

finansista	pokerzysta	makijażysta	futbolista	hokeista
	alpinista	dokumentalista	<i>imperialista</i>	

Definicja	Rzeczownik
Wzór: 0. Osoba, która prowadzi lub popiera politykę imperializmu .	<i>imperialista</i>
1. Osoba, która zawodowo zajmuje się badaniem i porządkowaniem dokumentów historycznych.	
2. Osoba, która uprawia alpinizm .	
3. Osoba, która gra w hokeja .	
4. Osoba, która gra w pokera .	
5. Osoba, która zawodowo zajmuje się wykonywaniem makijażu .	
6. Osoba, która zarządza finansami .	
7. Osoba, która gra w futbol amerykański.	

Rysunek 3. Przykład ćwiczenia przedkomunikacyjnego - wprowadzenie nowego słownictwa

Proszę uzupełnić poniższy dialog rzeczownikami utworzonymi od czasowników podanych w nawiasach, następnie proszę przeczytać tekst z podziałem na role.

Ewa: Dzień dobry!

Piotr: Dzień dobry!

Ewa: Słyszałam, że do tej pory wykonywałeś wiele prac?

Piotr: Tak.

Ewa: Czy możesz mi powiedzieć, jakie dokładnie prace wykonywałeś?

Piotr: Oczywiście, najpierw pracowałem jako 1. (lakierować), następnie jako 2. (kierować), a obecnie pracuję jako 3. (ratować) medyczny.

Ewa: Dlaczego tak często zmieniałeś pracę?

Piotr: Ponieważ jestem osobą, która nie boi się wyzwań i lubi próbować nowych rzeczy. Gdybym miał pracować w jednym zawodzie przez dłuższy czas, nudziłbym się i straciłbym zapał do pracy.

Ewa: A którą z tych prac poleciłbyś komuś, kto ceni sobie kontakt z ludźmi?

Piotr: Komuś takiemu poleciłbym pracę 4. (kierować), ponieważ ma on codziennie kontakt z różnymi ludźmi.

Ewa: Dlaczego nie kontynuowałeś pracy jako kierowca?

Piotr: Ponieważ dochody są niestabilne i trudno w tym zawodzie o awans.

Ewa: Tak, to prawda. A czy jesteś teraz zadowolony ze swojej pracy jako 5. (ratować) medyczny?

Piotr: Jestem z niej dość zadowolony, choć jako 6. (kierować) miałem więcej swobody, ale teraz mam lepsze wynagrodzenie.

Ewa: Czy planujesz ponownie zmienić pracę?

Piotr: Na razie nie zamierzam zmieniać pracy na inną, bo ta obecna mi odpowiada.

Ewa: W każdej pracy są plusy i minusy. Liczy się to, co tobie odpowiada.

Rysunek 4. Przykład ćwiczenia przedkomunikacyjnego - utrwalanie nowego słownictwa

Proszę uzupełnić zdania odpowiednią formą gramatyczną wyrazów podanych w nawiasach.

Przykład: Dwóch głosicieli ewangelii przybyło dziś do stolicy na wywiad telewizyjny.

1. Uczniowie liceum podziękowali na uroczystości zakończenia szkoły wszystkim (nauczyciel), którzy uczyli ich przez cztery lata.
2. Adam dobrze przyjrzał się (ubezpieczyciel) i uznał, że nie jest zbyt wiarygodny, więc nie podpisał z nim umowy.
3. Powinniśmy podejmować decyzje i działać w odpowiednim czasie, a nie być tylko (marzyciel) – samo myślenie bez działania nigdzie nas nie zaprowadzi.
4. W sieci można znaleźć wiele opinii o (założyciel) firmy X. Niektórzy nazywają ich bezwstydnymi kapitalistami, podczas gdy inni uważają ich za osoby godne podziwu.
5. W 2021 roku pojawiły się spekulacje, że (nosiciel) koronawirusa mogą być bezobjawowi i nie wiadomo, jakie zwierzęta mogły być (nosiciel) pośrednikami koronawirusa i przenieść go na ludzi.
6. Na premierze filmu ochroniarze zatrzymali (wielbiciel), którzy chcieli zdobyć autograf gwiazdy filmowej.
7. Informacje o tym samotnym (mściciel) zostały upublicznione przez policję wiele lat później i zawierały wszystkie szczegóły jego planu zemsty.

Rysunek 5. Przykład ćwiczenia przedkomunikacyjnego - powtarzanie słownictwa

Proszę wysłuchać nagrania i odpowiedzieć ustnie i pisemnie na poniższe pytania.

Anna: Co się dzieje? Dlaczego wyglądasz na zmartwioną?

Kasia: Długa historia. Pamiętasz Adama? Ten chłopak z uczelni, z którym rozmawialiśmy na imprezie.

Anna: Tak, pamiętam. Wtedy już wiedziałam, że się w tobie podkochuje, ale był trochę nieśmiały i nie miał odwagi zagadać do ciebie. Co się stało później?

Kasia: Zaczął obserwować moje media społecznościowe, lajkować moje zdjęcia i codziennie pytał mnie „Jak minął ci dzień?”.

Anna: Czy później zaproponował ci, abyście wyszli razem?

Kasia: Nie. Ostatnio odkryłam, że ton od czasu do czasu pisze do mnie listy miłosne, które przekazuje mi przez naszego wspólnego przyjaciela.

Anna: Czy ktoś jeszcze pisze listy miłosne w dzisiejszych czasach? To naprawdę romantyczne. Wygląda na to, że to twój tajemniczy wielbiciel.

Kasia: Przestań, naprawdę go nie lubię! Po pierwsze uważam, że nie pasujemy do siebie charakterologicznie, a po drugie, czuję się dziwnie, gdy lajkuje każde moje zdjęcie.

Anna: No dobra, rozumiem. Czujesz, że cię dręczy. Co planujesz zrobić?

Kasia: Chcę zablokować go w mediach społecznościowych, ale czuję, że to niegrzeczne, więc teraz myślę, jak powiedzieć mu to w delikatny sposób.

Anna: W takim razie pomyślimy razem, jak to najlepiej zrobić.

1. Kim jest Adam?

.....

2. Gdzie Ania i Kasia poznały Adama?

.....

3. Czy Adam jest tajemniczym wielbicielem, czy dręczycielem Kasi?

.....

4. Dlaczego Kasia nie lubi Adama?

Rysunek 6. Przykład ćwiczenia komunikacyjnego

Wiele z przygotowanych przez studentów ćwiczeń dotyczyło stricte analizy słowo-twórczej wybranych derywatów (zob. rys. 7).

Proszę dopasować derywaty do podanych parafraz słowotwórczych, a także podać ich podstawy słowotwórcze, zgodnie z podanym przykładem.

zamachowiec		
zawodowiec		
tirowiec		
ścisłowiec		
rockandrollowiec		
Podstawa słowotwórcza	Derywat	Parafraza słowotwórcza
zamach	zamachowiec	osoba, która dokonała zamachu
		osoba mająca wykształcenie z zakresu nauk ścisłych
		osoba, która zajmuje się czymś zawodowo
		kierowca jeżdżący tirem
		osoba, która wykonuje muzykę rockową

Rysunek 7. Przykład ćwiczenia dotyczącego analizy słowotwórczej wybranych derywatów

Studenci wykazali się umiejętnością zastosowania wiedzy metodycznej w praktyce. W kreatywnych i różnorodnych zadaniach wykorzystali rozmaite techniki nauczania słownictwa (wzrokowe, werbalne, związane z korzystaniem ze słowników i ćwiczeniem pamięci). Do poszczególnych ćwiczeń dodawali komentarze tłumaczące cel danego zadania oraz zastosowane w nim metody i techniki. Poniżej znajduje się taki przykładowy komentarz do zadania pokazanego na rysunku 4:

Celem ćwiczenia jest utrwalanie nowej leksyki. Służy ono poprawie pojemności pamięci długotrwałej. Główną metodą jest w nim technika konwersacyjna, która polega na odgrywaniu ról w celu pogłębienia rozumienia słów przez uczących się i zasad użycia słownictwa.

5. Wnioski

Podczas seminarium językoznawczego w naszej ocenie w pełni zostały zrealizowane cele przypisane do przedmiotu. Po pierwsze, studenci poszerzyli swoją wiedzę o budowie i funkcjonowaniu systemu słowotwórczego współczesnej polszczyzny oraz rozwinęli kompetencje w zakresie czytania ze zrozumieniem tekstów naukowych. Po drugie, zapoznali się z metodami prowadzenia badań lingwistycznych i stosowanymi w glottodydaktyce oraz z cyfrowymi narzędziami pomocnymi w zbieraniu, selekcji i analizie materiału. Po trzecie, nauczyli się redagować pracę dyplomową z zakresu językoznawstwa. Ponadto uczestnicy naszego seminarium poszerzyli i pogłębili znajomość słownictwa języka polskiego oraz metod jego nauczania.

Jesteśmy przekonane, że podjęty eksperyment dydaktyczny spełnił swoje zadanie. Jego efektem materialnym są ciekawe prace licencjackie o tematyce słowotwórczo-glottodydaktycznej, będące świadectwem uzyskanej przez studentów wiedzy metalingwistycznej oraz umiejętności z zakresu językoznawstwa i glottodydaktyki. Studenci w pracach licencjackich zawarli opinie, które potwierdzają sens prowadzonych przez nas działań dydaktycznych.

- 3) Jako student studiujący na kierunku filologia polska jako obca uważam, że znajomość różnych części gramatyki jest przydatna nie tylko w celu wykonania różnych ćwiczeń, ale także pomaga nam w komunikacji po polsku. Uczenie się gramatyki jest procesem, a słowotwórstwo pojawia się już na jego dalszym etapie. Pomaga nam poznać znaczenie słów, na przykład jeśli pojawi się nowy termin, którego znaczenia nie znamy, wtedy dzięki wiedzy z zakresu słowotwórstwa będziemy mogli zrozumieć, że oznacza on wykonawcę czynności, nosiciela cech lub niesie inne znaczenie słowotwórcze.
- 4) Dzięki większej wiedzy ze słowotwórstwa uczący się mogą bardziej świadomie przyswajać polskie słowa, a tym samym osiągnąć wyższy poziom kompetencji językowej.
- 5) (...) zaproponowałam ćwiczenia, które pozwalają nauczyć się czegoś więcej niż tylko teoretycznego rozumienia i analizy słowotwórczej; pozwalają bowiem na połączenie teorii z praktyką i wykorzystanie wiedzy ze słowotwórstwa do zwiększania różnych kompetencji związanych ze znajomością i właściwym użyciem słownictwa.

Bibliografia:

- Bakuła Kordian, 2012, *O świadomości językowej, krytycznej świadomości językowej i nauczaniu języka*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Kształcenie Językowe”, nr 10 (20), s. 9-20.
- Bucko Dominika, Banach Małgorzata, 2022, *Wyzwania oraz sposoby wsparcia chińskich studentów przygotowujących prace licencjackie. Zajęcia wspomagające seminarium*, w: Czerkies T., Prizel-Kania A. (red.), *Między Wschodem a Zachodem. O wyzwaniach dydaktycznych podczas pracy z grupami chińskimi*, Kraków, s. 165-178.

- Bucko Dominika, Wawrzeń Marzena, 2023, *Cele uczenia się i nauczania języka polskiego jako obcego na studiach polskich dla cudzoziemców. Analiza potrzeb językowych studentów i implikacje dydaktyczne*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 30, s. 21-41.
- Czerkies Tamara, 2022, *Co nosimy w sobie jak pieczęć? O próbach przełamania wzorów myślenia oraz rozwijania świadomości kulturowej*, w: Czerkies T., Prizel-Kania A. (red.), *Między Wschodem a Zachodem. O wyzwaniach dydaktycznych podczas pracy z grupami chińskimi*, Biblioteka „LingVariów” Glottodydaktyka t. 23, Kraków, s. 133-152.
- Czerkies Tamara, 2022, *Prace licencjackie chińskich studentów powstałe na zakończenie I edycji programu, czyli przekraczanie granic własnego świata*, w: Czerkies T., Prizel-Kania A. (red.), *Między Wschodem a Zachodem. O wyzwaniach dydaktycznych podczas pracy z grupami chińskimi*, Biblioteka „LingVariów” Glottodydaktyka t. 23, Kraków, s. 201-220.
- Derwojedowa Magdalena, Karaś Halina, Kopcińska Dorota (red.), 2005, *Język polski. Kompendium*, Warszawa.
- Garncarek Piotr, 2021, *Adres kulturowy w nauczaniu języka obcego*, w: Seretny A., Lipińska E. (red.), *Dydaktyka języka polskiego jako nierodzimego. Konteksty – dylematy – trendy*, „Metodyka Nauczania Języka Polskiego jako Obcego”, t. 12, Kraków, s. 295-312.
- Gaze Mateusz, 2022, *Miejsce słowotwórstwa w nauczaniu języka polskiego jako obcego – głos w dyskusji*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” 29, s. 245-259, <http://doi.org/10.18778/0860-6587.29.16>
- Grochala Beata, 2023, *Studia polskie z językiem angielskim na Uniwersytecie Łódzkim – interwencja kryzysowa czy pomysł na przyszłość?*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 30, s. 43-56.
- Grzegorzczkowska Renata, 1984, *Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe*, Warszawa.
- Grzegorzczkowska Renata, Puzynina Jadwiga, 1979, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime*, Warszawa.
- Grzegorzczkowska Renata, Puzynina Jadwiga, 1998a, *Problemy ogólne słowotwórstwa*, w: Grzegorzczkowska R., Laskowski R., Wróbel H. (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, t. 2: Morfologia, s. 361-388.
- Grzegorzczkowska Renata, Puzynina Jadwiga, 1998b, *Rzeczownik*, w: Grzegorzczkowska R., Laskowski R., Wróbel H. (red.), *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, t. 2: Morfologia, s. 389-468.
- Gworys Monika, 2017, *W poszukiwaniu złotego środka – wybór metody nauczania języka polskiego jako obcego studentów z Chin (Na podstawie obserwacji przeprowadzonych w Szkole Języka Polskiego i Kultury dla Cudzoziemców Uniwersytetu Wrocławskiego)*, „Kwartalnik Polonicum” nr 25, Warszawa.
- Horbatowski Piotr, 2022, *Program seminarium licencjackiego w odniesieniu do nowych wyzwań stojących przed studiami polonistycznymi w Chinach*,

- w: Czerkies T., Prizel-Kania A. (red.), *Między Wschodem a Zachodem. O wyzwaniach dydaktycznych podczas pracy z grupami chińskimi*, Biblioteka „LingVariów” Glottodydaktyka t. 23, Kraków, s. 181-199.
- Janowska Iwona, 2022, *Program kształcenia językowego na kierunku studia polskie – język, kultura, społeczeństwo*, w: Czerkies T., Prizel-Kania A. (red.), *Między Wschodem a Zachodem. O wyzwaniach dydaktycznych podczas pracy z grupami chińskimi*, Kraków, s. 39-56.
- Kajak Piotr, 2021, *Instrumenty promocji polszczyzny w świecie: „Spotkania Polonistyk Trzech Krajów – Chiny, Korea, Japonia”*, „Poradnik Językowy”, z. 5, s. 72-91.
- Kim Yongdeog (red.), 2018, *„Spotkania Polonistyk Trzech Krajów – Chiny, Korea, Japonia”*, rocznik 2018/2019, Seul.
- Kita Małgorzata, 2017, *Wybieram gramatykę*, Katowice.
- Komorowska Hanna, 2005, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa.
- Krasowicz-Kupis Grażyna, 2004, *Rozwój świadomości językowej dziecka. Teoria i praktyka*, Lublin.
- Kupisiewicz Czesław, 2012, *Dydaktyka. Podręcznik akademicki*, Kraków.
- Maciołek Marcin, 2021, *Słowotwórstwo w nauczaniu języka polskiego jako obcego – ograniczenia i możliwości*, „Roczniki Humanistyczne”, t. 69, z. 10, s. 57-72.
- Malejka Jagna, 2021, *Nowe wyzwania glottodydaktyki polonistycznej w Chińskiej Republice Ludowej*, „Z Teorii i Praktyki Dydaktycznej Języka Polskiego”, 30, s. 187-206.
- Morita Kōji. (red.), 2015, *„Spotkania Polonistyk Trzech Krajów – Chiny, Korea, Japonia”*, rocznik 2014/2015, Tokio.
- Polański Kazimierz (red.), 1999, *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, Wrocław.
- Ruszer Andrzej, 2015, *Prace licencjackie w Pekinie – język polski narzędziem czy przedmiotem refleksji?*, w: Morita K. (red.), *„Spotkania Polonistyk Trzech Krajów – Chiny, Korea, Japonia”*, rocznik 2014/2015, Tokio, s. 183-194.
- Ruszer Andrzej, 2018, *Licencjaty w Chinach – rekonesans: wyzwania w nauczaniu sprawności pisania*, w: Kim Y. (red.), *„Spotkania Polonistyk Trzech Krajów – Chiny, Korea, Japonia”*, rocznik 2018/2019, Seul, s. 365-374.
- Rutkowska Ewa, 2017, *Zagadnienia językowe sprawiające trudność studentom chińskojęzycznym w przyswajaniu języka polskiego (na podstawie pisemnej części certyfikatowych testów przykładowych dla poziomu B1)*, w: *„Spotkania polonistyk trzech krajów – Chiny, Korea, Japonia”*, rocznik 2016/2017, Kanton, s. 427-443.
- Seretny Anna, 2015, *Słownictwo w dydaktyce języka*, Kraków.
- Seretny Anna, 2021, *O semantyczny wymiar słowotwórstwa*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, nr 28, s. 221-238.
DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-6587.28.15>

- Seretny Anna, Lipińska Ewa, 2005, *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków.
- Seretny Anna, Stefańczyk Wiesław, 2015, *Między gramatyką a słownikiem – słowotwórstwo w perspektywie glottodydaktycznej*, „Postscriptum Polonistyczne” 2 (16), s. 45-61.
- Sękowska Elżbieta, Xin Lin, 2021, *Czy styl wypowiedzi pisemnych chińskich studentów nosi cechy etniczne?*, w: *Język polski w Chinach. Z doświadczeń nauczania polszczyzny w Azji Wschodniej*, Jasińska A., Kajak P., Wegner T. (red.), Warszawa, s. 129-140.
- SGJP – Woliński Marcin, Saloni Zygmunt, Wołosz Robert, Gruszczyński Włodzimierz i in., 2020, *Słownik gramatyczny języka polskiego*, wyd. IV, dostępny w Internecie: <https://sgjp.pl>.
- SJPD – Doroszewski Witold (red.), 1958-1969, *Słownik języka polskiego*, t. 1-11, Warszawa.
- Tokarski Jan, 2001, *Fleksja polska*, Warszawa.
- WSJP – *Wielki słownik języka polskiego*, Źmigrodzki P. (red.), dostępny w Internecie: <https://wsjp.pl/>.
- Źmigrodzki Piotr i in. (red.), 2018, *Wielki słownik języka polskiego PAN. Koncepcja. Geneza. Zasady opracowania*, Kraków.

O Autorkach:

Małgorzata Gębka-Wolak – dr hab., profesor w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, koordynatorka dydaktyczna kierunku filologia polska jako obca na Wydziale Humanistycznym UMK. Prowadzi badania w zakresie morfologii, składni i leksyki współczesnego języka polskiego w ujęciu opisowym oraz normatywnym, a także dotyczące prawnej odmiany polszczyzny, językoznawstwa sądowego oraz glottodydaktyki polonistycznej. W jej dorobku naukowym znajdują się ponad 120 publikacji naukowych, w tym dwie monografie autorskie, dwie współautorskie i osiem współredakcji książek.

Iwona Kaproń-Charzyńska – dr hab., profesor w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, kierowniczka studiów podyplomowych w zakresie nauczania języka polskiego jako drugiego przedmiotu na Wydziale Humanistycznym UMK. Prowadzi badania w zakresie współczesnego językoznawstwa polonistycznego w perspektywie opisowej, psycholingwistycznej, dydaktycznej i glottodydaktycznej. Jej zainteresowania koncentrują się wokół zagadnień fonetyki, morfologii, leksyki, pragmatyki, kompetencji (meta)językowej i komunikacyjnej użytkowników polszczyzny. Jest autorką trzech monografii, w tym jednej współautorskiej, kilkudziesięciu artykułów naukowych oraz współredaktorką pięciu monografii wieloautorskich.

Joanna Kamper-Warejko – dr hab., profesor w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, kierowniczka Zespołu do Badań nad Akwizycją Języka Polskiego na Wydziale Humanistycznym UMK; językoznawczyni,

logopeda i nauczycielka języka polskiego jako obcego. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół zagadnień językowych dawnej i współczesnej polszczyzny w kontekście kulturowym, leksyki, morfologii, onomastyki, rozwoju języka oraz mowy dziecka. Jest autorką trzech monografii, w tym jednej współautorskiej, kilkudziesięciu artykułów naukowych oraz współredaktorką sześciu monografii wieloautorskich.

Krystyna Bojałkowska – dr, adiunkt w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; językoznawczyni, logopeda i nauczycielka języka polskiego jako obcego. Autorka monografii *Opis składniowy imiesłówów przysłówkowych we współczesnym języku polskim* oraz artykułów naukowych, których tematyka koncentruje się głównie na zagadnieniach dotyczących gramatyki współczesnego języka polskiego, pragmatyki, stylistyki, kultury języka oraz kształcenia językowego.